

δι' ὧν ἀποκτᾶται ἡ Ἑλληνικὴ ἐλευθερία. Εἶναι δυνατόν καὶ σήμερον, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν Ἑλληνες εἰσέτι ἀλύτρωτοι, νὰ ἀντλῶνται ἀπ' αὐτὸ παραδείγματα ἐθνικῆς συμπεριφορᾶς καὶ ἀνενδότου ἐπιμονῆς διὰ μέσου δεκαετηρίδων εἰς τοὺς ἀπελευθερωτικούς ἀγῶνας. Διὰ τὰς ἡμέρας μας καὶ εἰδικώτερον διὰ τοὺς θεραπεύοντας τὴν φιλολογικὴν ἐπιστήμην νέους ἐπιστήμονας εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Εὐ. Μανῆ λίαν ἐποικοδομητικόν. Καταδεικνύει τὴν ἀκατάλυτον δύναμιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων. Καθιστᾷ κατάδηλον τὴν ἐμψυχωτικὴν παρότρυνσιν, τὴν ὁποίαν ἤντησαν ἀπὸ αὐτὰ μεγάλαι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος προσωπικότητες, ὅπως ὁ Μουστοξύδης καὶ ὁ Κοραΐς. Λίαν ὀρθῶς ὑπεγράμμισεν ὁ Εὐ. Μανῆς τὴν μέριμναν τοῦ Κερκυραίου σοφοῦ διὰ τὴν ὀργάνωσιν ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Καποδίστρια τῆς τεχνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἡ ἱστορικὴ αὐτῆ ὑπόμνησις καταδεικνύει πόσον ἀνιστόρητοι εἶναι οἱ διατεινόμενοι ὅτι οἱ φορεῖς τῆς σπουδῆς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἀντεμετώπησαν μὲ ἐχθρότητα τὴν τεχνικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν. Ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα καὶ ἡ μελέτη τοῦ παρόντος ἀποδεικνύει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον.

Κ. Δ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

* *

ALBIN LESKY, Homerbericht ἐν *Anzeiger für die Altertumswissenschaft* 12, 1959, 129—146 καὶ 13, 1960, 1—22.

Ἡ βιβλιογραφικὴ αὐτὴ ἐπισκόπησις τῶν περὶ τὸν Ὅμηρον ἐρευνῶν ἀπὸ τοῦ 1955 μέχρι τοῦ 1959 (1) ἀποτελεῖ πολῦτιμον βοήθημά διὰ τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ εἰσῶσῃ εἰς τὸν ἀχανῆ χῶρον τῶν ὁμηρικῶν προβλημάτων καὶ νὰ γνωρίσῃ τὸν τρόπον ἀντιμετωπίσεως τῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ὁ ἐπιφανὴς ἑλληνιστὴς τῆς Βιέννης, ἀκολουθῶν ἐκλεκτικὴν μέθοδον, ἐπεσήμανε τὰς σπουδαιότερας καὶ θεμελιωδεστέρας ἐργασίας, τῶν ὁποίων ἐκθέτει τὸ περιεχόμενον κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ διαφανοῦν αἱ κύρια σύγχρονοι κατευθύνσεις. Ἐκ τούτων αἱ σαφέστερον διαγραφόμεναι εἶναι, πρῶτον, ἡ ἐξετάζουσα τὴν ὁμηρικὴν ποίησιν ὡς προϊόν προφορικῆς παραδόσεως (2), δεῦτερον, ἡ ἐξετάζουσα αὐτὴν ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ ἱστορικόν της ὑπόβαθρον καὶ ἐντὸς τῶν ἱστορικῶν της πλαισίων (3), τρίτον, ἡ ἐξετάζουσα τὰ ὁμηρικά ἔπη καθ' ἑαυτὰ, ἥτοι ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς δομῆς τῶν. Αἱ ἀναλυόμεναι καὶ κρινόμεναι ἐργασίαι κατανέμονται εἰς τρεῖς κατηγορίας: τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸν Ὅμηρον γενικῶς, εἰς τὴν Ἰλιάδα εἰδικῶς καὶ τέλος εἰς τὴν Ὀδύσσειαν.

Μεταξὺ τῶν πρώτων ἐξέχουσαν θέσιν καταλαμβάνουν τρία σημαντικὰ βιβλία πραγματευόμενα παραπλήσια θέματα. Τὸ βιβλίον τοῦ T. B. L. Webster, *From Mycenaean to Homer* (Methuen, London 1958), ζητεῖ νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν προϊστορίαν τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἐξικνούμενον μέχρι τῶν ἀρχικῶν μορφῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ταῦτα προῆλθον. Βασικὴ θέσις τοῦ Webster εἶναι ὅτι ὑπῆρχε κατὰ τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους γραπτὴ ποίησις, ἣτις ἀπετέλεσεν ἀρχέτυπον τῆς ὁμηρικῆς. Ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσσεια, καθὸ ὀργανικαὶ ἐνότητες, εἶναι βέβαιοι ὅτι ἐγράφησαν καὶ δὲν εἶναι προῖοντα προφορικῆς συνθέσεως. Τὴν δευτέραν ταύτην ἐκδοχὴν ὑποστηρίζει ὁ C. H. Whitman ἐν τῷ βιβλίῳ του *Homer and Heroic Tradition* (Harvard Univ. Press 1958),

1) Ἐπισκόπησιν τῆς ὁμηρικῆς βιβλιογραφίας διὰ τὴν περίοδον 1920—1956 παρέχει ὁ H. J. Mette ἐν τῷ περιοδικῷ *Lustrum* 1, 1956.

2) Τὴν ὁδὸν ἠγνοῖεν ἐνταῦθα διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ ὁ M. Parry.

3) Τὴν κυρίαν ᾠθῆσιν πρὸς αὐτὴν τὴν κατεῦθυναν ἔδωκεν ἡ ἀνάγνωσις τῆς μυκηναϊκῆς γραφῆς.

τὸ ὁποῖον περιέχει λεπτοτάτας αισθητικὸς παρατηρήσεις. Ἐν συνεχείᾳ ἀναλύει διεξοδικῶς ὁ Lesky τὸ βιβλίον τοῦ Denys L. Page, *History and the Homeric Iliad* (Univ. of Calif. Press 1959) (1). Ἐν συναρτήσει πρὸς τὴν ἱστορικὴν πλαισίωσιν τῆς Ἰλιάδος ἐπιχειρεῖ ἐν πρώτοις ὁ Page νὰ ταυτίσῃ τὴν θέσιν τῆς γνωστῆς ἐκ χειρτικῶν πηγῶν γεωγραφικῆς ὀνομασίας Achijawa. Ἐξετάζει ἀκολουθῶς τὸ πρόβλημα τῆς ἱστορίας τῆς Τροίας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νεωτέρων ἀρχαιολογικῶν δεδομένων. Εἰς τὸ ζήτημα τῆς προελεύσεως τῆς Ἰλιάδος, ἀντιθέτως πρὸς τὸν Webster, ὅστις ἀποδίδει μεγίστην σημασίαν εἰς μίαν γραπτὴν μυκηναϊκὴν ποίησιν ὡς ἀρχέτυπον τοῦ Ὀμήρου, ὁ Page τάσσειται ὑπὲρ τῆς προφορικῆς παραδόσεως καὶ πιστεύει ὅτι ἡ Ἰλιάς εἶναι οὐσιαστικῶς τὸ ἔργον ποιητῶν, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν σκοτεινῶν αἰώνων μετὰ τὴν ἀκμὴν τῶν Μυκηνῶν. Ὁ Ὀμηρος, κατὰ τὸν Page, ἔζησε περὶ τὰ τέλη τοῦ 9ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου αἰῶνος καὶ ἐξ ἑνὸς πλήθους μικροτέρων ποιημάτων συνέθεσε χωρὶς νὰ τὸ συγγράψῃ, τὸ μέγα ἔπος, εἰς τὸ ὁποῖον παρενέβαλεν ὡς κύριον θέμα τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀχιλλεύου. Ἡ γραπτὴ μορφή τοῦ ἔπους, ἢ γινωρίζομεν, εἶναι δημιούργημα τῆς ἐποχῆς τοῦ Πεισιστράτου, ἢ τοῦ 8ου αἰῶνος. Ἡ σπουδαιότης τοῦ βιβλίου τοῦ Page δὲν ἔγκειται εἰς τὰ ἀναλυτικὰ ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα ἄλλως τε προβάλλονται ἐν παραρτήματι, ἀλλ' εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα διαφωτίζουν τὴν θεματικὴν προϊστορίαν τῆς Ἰλιάδος καὶ προσδιορίζουν τὰς ἀρχικὰς μορφὰς τῆς.

Ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὀμήρου, εὐρισκόμεθα ἄνωπιον μεταβολῆς τῆς εἰκόνας, τὴν ὁποίαν ἐνεφάνιζεν ἡ διάσπασις τῶν διαλεκτικῶν αὐτῆς στοιχείων (2). Πολλὰ ἐκ τῶν στοιχείων τούτων, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο ἄλλοτε αἰολικὰ ἢ ἰωνικά, ἐκλαμβάνονται νῦν ὡς ἀρχαῖσμοι ἀνήκοντες εἰς παλαιότεραν διάλεκτον (πρβ. Klaus Strunk, *Die sogenannten Aeolismen der homerischen Sprache*, 1957, καὶ C. J. Ruijgh, *L'élément Achéen dans la langue épique*, 1957).

Ἀξιόλογον συμβολὴν εἰς τὴν ὁμηρικὴν μετρικὴν ἀποτελεῖ τὸ ἄρθρον τοῦ H. J. Mette, *Die Struktur des ältesten daktylischen Hexameters*, *Glotta* 35, 1956, 1—17. Ζητήματα τοῦ ὁμηρικοῦ ὕφους ἐξετάζονται εἰς τὰ βιβλία τοῦ B. A. van Groningen, *La composition littéraire archaïque Grecque*, 1958, καὶ τοῦ Max Treu, *Von Homer zur Lyrik* (Zetemata 12, Beck, München 1955) (3). Ἐν τῷ πρώτῳ ἀναλύονται τὰ ὁμηρικὰ ἔπη καὶ οἱ ὁμηρικοὶ ὕμνοι ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν ἐν χρῆσει ἀρχαϊκῶν μέσων συνθέσεως, τὰ ὁποῖα κατατάσσονται ἐπὶ τῇ βάσει γενικῶν κατηγοριῶν. Ἐν τῷ δευτέρῳ ἀντιδιαστέλλεται ἡ Ὁδύσεια πρὸς τὴν Ἰλιάδα. Τὸ νεώτερον ἐκ τῶν δύο ἐπῶν ἐμφάνιζει ἐντονώτερον ἐσωτερικὸν βίον, ζωηρότερον τὸ αἶσθημα τῆς φύσεως καὶ σαφὴ περιορισμὸν τοῦ ἡρωϊκοῦ στοιχείου. Τὰ γνωρίσματα ταῦτα τοποθετοῦν τὴν Ὁδύσειαν ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς ἀγούσης εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν. Ὁ Ἰωάννης Κακριδῆς ἐξ ἑνὸς ἐπὶ μέρους προβλήματος ὕφους ἀντιλεῖ σοβαρὰ ἐπιχειρήματα κατὰ τῶν ἀναλυτικῶν ἐν τῷ ἄρθρῳ τοῦ Τόθμα τῆς διπλῆς ἐπανάληψης τὸν Ὀμηροῦ, Ἑλληνικά 15, 1957, 172—183.

Ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἔποψιν τοῦ Paul Mazon περὶ τῆς ἀθησικίας τοῦ Ὀμήρου ὁ René Schaefer ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ *L'homme antique* (Payot, Paris 1958, 13—66) ἐξαίρει τὸν ἠθοκορησκευτικὸν χαρακτήρα τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως. Ὁ Hildebrand Stockinger ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ *Die Vorzeichen im homerischen Epos*, 1959, δεικνύει, μεταξύ ἄλλων, ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοῦ Ὀμήρου δὲν ἀποτελοῦν ἀνδρείκελα τῶν

1) Τὸ βιβλίον τοῦτο, ἂν καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἰλιάδα, θίγει γενικώτερα ὁμηρικὰ προβλήματα.

2) Τὸ ὄλον πρόβλημα τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν διαλέκτων ἐτέθη ἐπὶ νέας βάσεως μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς μυκηναϊκῆς γραφῆς (πρβ. E. Risch, *Die Gliederung der griech. Dialekte in neuer Sicht* ἐν *Museum Helveticum* 12, 1955, 61—76).

3) Τόσον ὁ Treu ὅσον καὶ ὁ Lesky ἀνέχουν εἰς τοὺς «χωρίζοντας».

θεῶν, ἀλλὰ διαθέτουν βαθμόν τινα ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο σημεῖον ἀναφέρεται καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ Ernst Wüst, *Von den Anfängen des Problems der Willensfreiheit in Rhein*. Museum 100, 1958, 75—91.

Τὸ *Lexikon des frühgriechischen Epos* εὑρεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ B. Marzullo τὸν σφοδρότερον τῶν ἐπικριτῶν του. Τὸ ἄρθρον τοῦ νεαροῦ Ἰταλοῦ φιλολόγου Zum «*Lexikon des frühgriech. Epos*», *Philologus* 101, 1957, 169—216, μολονότι ἐπιβλητικὸν ὑπὸ ἔποψιν γνώσεων καὶ ἰδεῶν, χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ Lesky ὡς μὴ ἐποικοδομητικόν

Ἐκ τῶν εἰδικῶς εἰς τὴν Ἰλιάδα ἀναφερομένων ἐργασιῶν τὸ ὀγκῶδες βιβλίον τοῦ G. Jachmann, *Der hom. Schiffskatalog und die Ilias*, Köln 1958, ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ προκήρυξιν ὑπὲρ τῶν ἀναλυτικῶν ἀπόψεων. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Jachmann ἡ Ἰλιάς εἶναι ποιητικὸν κατασκευάσμα ὀφειλόμενον εἰς τὰ τεχνάσματα τῶν ῥαψωδῶν, ὃ δὲ τελικὸς αὐτῆς ἀναμορφωτῆς ἔσπερεῖτο πάσης συνθετικῆς ἱκανότητος. Ὁ Lesky διερωτᾶται πῶς φιλόλογος τῆς περιωπῆς τοῦ Jachmann ἦτο δυνατόν νὰ σχηματίσῃ τοιαύτην ἰδέαν περὶ τῆς Ἰλιάδος. Τὸ ἀντιαναλυτικὸν ἄρθρον τοῦ W. Schadewaldt, *Hektor in der Ilias*, Wien Studien 69, 1956, 5—25, ἐπισημαίνει τὰ ἴχνη μιᾶς «γραμμῆς τοῦ Ἐκτορος», ἣτις διασχίζει τὸ ὄλον ποίημα Ὁ Wolf - H. Friedrich ἐν τῷ βιβλίῳ του *Verwundung und Tod in der Ilias*, Göttingen 1956, ἐπιλαμβάνεται τοῦ δημῶντος ζητήματος, χωρὶς νὰ καταφεύγῃ εἰς ὑποκειμενικὰ καὶ αὐθαίρετα κριτήρια ὕφους, ἀλλὰ παρακολουθῶν τὴν ἐμφάνισιν τοῦ συγκεκριμένου θέματος τοῦ τραυματισμοῦ καὶ τοῦ θανάτου εἰς τὸ τέλος τῶν πολεμικῶν σκηνῶν. Τὴν συνθετικὴν ἐνότητα τῆς Ἰλιάδος ἔχουν ὡς βάσιν αἱ ἐναῖσιμοι διατριβαὶ τῆς Gisela Strasburger, *Die kleinen Kämpfer der Ilias*, Frankfurt a. M. 1954, καὶ τοῦ Rainer Spieker, *Die Nachrufe in der Ilias*, Münster 1958, καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ Alfred Heubeck, *Zur inneren Form der Ilias*, *Gymnasium* 65, 1958, 37—47. Ἀξιολόγους συμβολὰς εἰς τὴν ἔρευναν τῆς Ἰλιάδος ἀποτελοῦν ἐπίσης τὸ βιβλίον τοῦ W. Kullmann, *Das Wirken der Götter in der Ilias*, Berlin 1956, καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ Ἰ. Κακριδῆ, *The Role of the Woman in the Iliad*, *Eranos* 54, 1956, 21—27.

Τὸ ὄνομα τοῦ Denys L. Page πρέπει νὰ μνημονευσθῇ ἐκ τῶν πρώτων καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Ὀδυσσείας. Ἐν τῷ βιβλίῳ του *The Homeric Odyssey* (Oxford, Clarendon Press 1955) ὑποστηρίζει ὁ Page τὴν γνώμην ὅτι ἡ παραδοθεῖσα εἰς ἡμᾶς Ὀδύσεια ἀποτελεῖται ἐξ ἐνὸς ἀρχικοῦ ἐπικοῦ πυρῆνος, τοῦ ὁποῖου ὁ δημιουργὸς ἦτο μέγας ποιητῆς, καὶ ἐκ διαφόρων ἔκτενῶν προσθηκῶν, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἦτο ἔργον πλειόνων τοῦ ἐνὸς ποιητῶν. Εἰς τὰς προσθήκας ταύτας περιλαμβάνονται τμήματα τῆς Τηλεμαχίας, ἡ δευτέρα ἀγορὰ τῶν θεῶν, τὸ σύνολον τῆς Νεκυίας καὶ τμήματα τῆς μνηστηροκτονίας. Ὁ Lesky, διαφωνῶν, λέγει ὅτι δέν εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῇ ἡ ἀρχικὴ Ὀδύσεια ἄνευ τῆς Νεκυίας καὶ ὅτι πολλαὶ ἐκ τῶν δυσκολιῶν ὀφείλονται εἰς τὴν πληθώραν τοῦ ὕλικου, τὸ ὁποῖον διέθετεν ὁ ποιητῆς τῆς Ὀδυσσείας. Ὡς πρὸς τὴν σχέσιν τῆς Ὀδυσσείας πρὸς τὴν Ἰλιάδα, ὁ Page προτείνει, ἐπὶ τῇ βάσει γλωσσικῶν δεδομένων, οὐχὶ μόνον τὴν χρονολογικὴν διάκρισιν, ἀλλὰ καὶ τὸν πλήρη διαχωρισμὸν τοῦ ἐνὸς ἔπους ἀπὸ τοῦ ἄλλου. Κατὰ τὸν Lesky αἱ διαφοραὶ θὰ ἠδύναντο νὰ ἐρμηνευθοῦν καὶ ἐνταῦθα ἐκ τῆς πληθώρας τοῦ ἐπὶ σειράν αἰώνων συγκεντρωθέντος ἐπικοῦ γλωσσικοῦ ὕλικου.

Ἄλλ' ὁ ὁμηριστῆς, τὸν ὁποῖον ὁ Lesky τιμᾷ ὑπὲρ πάντα ἄλλον καὶ τοῦ ὁποῖου τὰς ἐρεῦνας περὶ τὴν Ὀδύσειαν θεωρεῖ ὡς τὰς θεμελιωδεστέρας τῶν τελευταίων ἐτῶν, εἶναι ὁ Wolfgang Schadewaldt. Αἱ ἀπόψεις τούτου περὶ τῆς Ὀδυσσείας εἶναι ἐν γενικαῖς γραμμαῖς γνωσταὶ ἐκ παλαιότερων του δημοσιευμάτων. Ὁ Schadewaldt, ἐφαρμόζων τὴν μέθοδον τῆς «δομικῆς» ἀναλύσεως, καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Ὀδύσεια ἀπετελέσθη ἐκ δύο μερῶν : ἐνὸς παλαιότερου, ἀναφερομένου εἰς τὸν νόστον τοῦ

Ὀδυσσέως καὶ ὀφειλομένου εἰς τὸν ποιητὴν Α, ὅστις δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι ὁ Ὅμηρος, καὶ ἐνὸς νεωτέρου, περιλαμβάνοντος τὸ ἐν τρίτῳ τῆς Ὀδυσσεύς καὶ ὀφειλομένου εἰς τὸν ποιητὴν Β, ὅστις ὑπῆρξε πιθανῶς μαθητῆς τοῦ πρώτου. Θὰ ἔπρεπε πάντως νὰ ἀναμείνη τις τὸ μέγα συνθετικὸν περὶ τῆς Ὀδυσσεύς βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ τῆς Τυβίγγης, τὸ ὁποῖον θὰ δώσῃ, ὡς πιστεύεται, ἀπάντησιν εἰς πάντα τὰ ἐπὶ μέρους ἐρωτήματα περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν γνωμῶν του. Πρόδρομοι τοῦ ἀναμενομένου τούτου βιβλίου εἶναι ἡ πραγματεία *Neue Kriterien zur Odyssee-Analyse. Die Wiedererkennung des Odysseus und der Penelope* (Sitzb. der Heidelb. Akad., phil. - hist. Kl. 1959, 2) καὶ τὸ ἄρθρον *Der Prolog der Odyssee* (Festschrift W. Jaeger, Harvard Stud. in Class. Phil. 63, 1958, 15—32).

Ὁ Edouard Delebecque ἐν τῷ βιβλίῳ του *Télémaque et la structure de l'Odyssee*, 1958, ἀναλύει τὴν συνθετικὴν κατασκευὴν τῆς Ὀδυσσεύς, βασιζῶν τὴν ἀνάλυσιν του ἐπὶ τοῦ ἰσχύοντος ἐνταῦθα «νόμου τῆς διαδοχῆς», καθ' ὃν ἀποκλείεται ἡ ταυτόχρονος προβολὴ δύο σειρῶν γεγονότων, καὶ τῆς συνεπέας τούτου δημιουργίας «νεκρῶν χρόνων». Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν τοῦ Delebecque τὸ πρόβλημα τῆς διπλῆς ἀγορᾶς τῶν θεῶν ἐν τῇ Ὀδυσσεύς λύεται ἀφ' ἑαυτοῦ: πρόκειται περὶ δύο πράξεων, ἐξ ὧν ἡ μία ἀναφέρεται εἰς τὸν Τηλέμαχον καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὸν Ὀδυσσεύς καὶ αἱ ὁποῖαι, κατὰ τὸν «νόμον τῆς διαδοχῆς», δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι ταυτόχρονοι.

Εἰς τὴν βιβλιογραφικὴν ἐπισκόπησιν τοῦ Lesky θὰ ἠδύνατο νὰ προστεθοῦν δύο νεώτεροι ἐργασιαί: τὸ ἄρθρον τοῦ G. S. Kirk, *Objective Dating Criteria in Homer*, *Museum Helveticum* 17, 1960, 189—205 καὶ ἡ ἐναΐσιμος διατριβὴ τοῦ Φάνη Ἰ. Κακριδῆ, *Ἡ παράταξις τῶν οὐσιαστικῶν στὸν Ὅμηρον καὶ στοὺς ὀμηρικὸς ὕμνους*, Θεσσαλονίκη 1960.

ΠΕΤΡΟΣ ΚΟΛΑΚΛΙΔΗΣ

* *

DEMETRIOS IOANNOU (Kutsojannopoulos), *Ontologie der Komik*, Freiburg: im Breisgau, 1959 (σελ. 95).

Ἡ διερεύνησις τοῦ θέματος, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς ὑπὸ τοῦ Δ. Κουτσογιαννοπούλου κατατεθείσης διδακτορικῆς διατριβῆς εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ ἐν Freiburg i. B. Πανεπιστημίου, κατατάσσεται μεταξὺ τῶν προβλημάτων, ἅτινα ἦδη ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος ἀπάσχολουσιν τὴν φιλοσοφικὴν σκέψιν. Τὸ κωμικὸν ὡς ἐκδήλωσις ἀπαντήσας εἰς τὸν καθημερινὸν βίον καὶ εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸ φυσιολογικὸν φαινόμενον τοῦ γέλωτος θέτει πρὸ τῶν ἐρευνητῶν ἐρωτήματα, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν ἀκόμη δοθῆ ἱκανοποιητικαὶ ἀπαντήσεις. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, συμφώνως πρὸς μάρτυράν τοῦ Κικέρωνος (*De orat.* II 58), ὁ Δημόκριτος φαίνεται ὅτι εἶχεν ἀσχοληθῆ καὶ μὲ τὴν φυσιολογικὴν ἐξέτασιν τοῦ γέλωτος. Κατὰ δὲ τὴν παράδοσιν, διὰ τὸν Ἰδρυτὴν τῆς ἀτομικῆς θεωρίας τὰ πάντα ἦσαν ἄξια γέλωτος: «οὗτος ἐγέλα πάντα, ὡς γέλωτος ἄξιων πάντων τῶν ἐν ἀνθρώποις» (*Diels, Vors.* II° 94, 43). Τὸ φαινόμενον τοῦ γελοίου ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν καὶ τοῦ Πλάτωνος, ὅστις καὶ ἐπεσήμανεν ἐν «Φιλήβῳ» 50 a τὴν ἀντιθετικὴν σύστασίν του: «γελῶντας ἄρα ἐπὶ τοῖς τῶν φίλων γελοίοις φησὶν ὁ λόγος, κερανύντας ἡδονὴν φθόνῳ λύπη τὴν ἡδονὴν ξυγκερανύναι· τὸν γὰρ φθόνον ὠμολογῆσθαι λύπην ψυχῆς ἡμῖν πάλαι, τὸ δὲ γελᾶν ἡδονὴν, ἄμα γίνεσθαι δὲ τοῦτο ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις». Τὴν ἀντινομικὴν σύστασιν τοῦ κωμικοῦ ἔχει ἀντιληφθῆ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Εἰς τὴν «Ποιητικὴν» 1449 a 33 γράφει: «τοῦ αἰσχροῦ ἐστὶ τὸ γελοῖον μόνιον», εἰς δὲ τὴν «Ρητορικὴν» 1371 b 35 ἀποφαίνεται: «ἀνάγκη τὰ γελοῖα ἡδέα εἶναι». Κατ' ἀκολουθίαν τὸ κωμικὸν κατὰ τὸν Σταχυρίτην συντίθεται ἀπὸ τὸ αἰσχρὸν καὶ τὸ ἡδύ. Δυστυχῶς εἰς τὸ διασωθὲν πρῶτον βιβλίον